

I et hus på Toten går menn inn døra.
Og kommer ut igjen som kvinner.

Mannerledes

Transperson: I denne reportasjen får du møte tre helt forskjellige mennesker. Stein Sørensen (52) fra Oslo er en av dem. Han begynte å kle seg som kvinne for tre år siden, bare fordi han finner det pirrende.

Kjønnsuttrykk «mann»: Normann Wattum (t.v.) fra Dokka; svakstrømelektriker og trebarnsfar. Claes Schmidt (i midten) fra Sverige; foredragsholder og gift med Anita. Stein Sørensen (t.h.) fra Oslo; ungkar, filminteressert og IT-teknikker.

Kjønnsuttrykk «kvinne»: Natasja (t.v.) går konstant med BH, og brystproteser i størrelse DD. Sara Lund (i midten) synes det er flott at folk er nysgjerrige på transpersoner, vi er bare ikke nysgjerrige nok. Camilla (t.h.) handler av og til kjoler i Oxford Street, men tør ikke vise seg på Karl Johan.

- Er du mann eller dame?

Før Normann Natasja Wattum (52) fra Dokka svarer på dette spørsmålet får vi en streng beskjed. Det finnes ikke bare to kjønn å velge mellom, det fins visstnok 17, så spørsmålet er egentlig helt på viddene. Men mer om det senere.

- Jeg vet ikke, ingen av delene, men jeg er 165 prosent hetero, tenner utelukkende på damer og er utrolig fascinert av alt det feminine her i verden. Jeg kunne nok tenkt meg å ha en kvinnekropp også, sier Normann.

Han er født mann, men i midten av 20-åra tok han plutselig en morgen «helt selvfølgelig» på meg konas blondetruse». Selv om han har visst om Natasja lenge, er han tidlig i prosessen med å komme ut av skapet offentlig.

- Ønsker du en kjønnskifteoperasjon?

- Tja, tankene sveiper jo de.

I dag er han en av flere transpersoner på vaffelbesøk på Stensveien, det store hvite huset helt nede ved Mjøsas velkomne vannkant på Kapp på Toten. Huset fra 1700-tallet har blitt et ressursenter for transpersoner, det eneste i sitt slag i Norden. Her står døra åpen året rundt for bortimot 60 transpersoner fra hele Norge. Her får de lov til å leve ut sin egentlige identitet når balkongen, borettslaget eller kjøpesenteret blir for farlig.

Et utvalg transpersoner er like forskjellige som passasjerer på et hvilket som helst rutefly til Stavanger.

Noen blir forelsket i kvinner, noen i menn, noen i begge. Noen vil for alt i verden gjennomgå en kjønnskorrigering, på den helt andre siden sier enkelte at følelsene ikke går dypere enn klærne.

- Det er viktig å få fram at transpersoner ikke er en homogen gruppe. Jeg blir veldig opprørt når avisene skriver om «Transefestene på Toten» og kaller meg «Transemamma». Jeg kjenner det er vondt, det er så slett og hånlig. Dette gjelder liv og død for mange, å gjøre det så ... lettvisst, det er forferdelig, sier Marion Amntzen (52).

Gjennom ni måneder i fjor hadde Marion og mannen Harald Sundby (53) et tv-team i hælene, det har blitt til serien «Jentene på Toten» som startet på NRK 2 mandag. I motsetning til Normann vil Stein Sørensen (52) fra

Oslo, som også er født i en menneskekropp med tilhørende penis, alltid se på seg selv som en mann, selv om han en dag for tre år siden bestilte spesialsydde korsetter på Internett etter å ha sett første scene i filmen «Pirates of The Caribbean». Siden den dagen har han funnet det pirrende å kle seg i 50-tallskjoler å la «Grease» og sminke seg som sitt «andre jeg», Camilla.

I dag skal Stein vokse vekst skjegg slik at ansikts-hårene etter hvert blir tynnere og færre. At vi skal være med på voksingen synes han er mye mer privat enn om han skulle tatt på maskara. Fordi det er så uvanlig å gjøre det, sier han. Men å anskaffe seg noe mer feminint enn babymyke kinn kommer ikke på tale.

- Vel, det eneste jeg kunne tenkt meg er å heve øyebrynene litt, sier Stein og løfter dem i pyramideform. Normann rynker på nesa.

- Bare det? Ikke engang få et par pupper? spør han. Stein tenker et sekund, men så rister han fort på hodet. Normann legger armene i kors under et par duvende bryster (han liker å kalle dem det), proteseene i størrelse DD har han konstant på seg under arbeidsklærne fra Tele Data Øst, hvor han jobber. Så sier han, nesten litt snurt: - Deg om det.

Marion følger med på det som blir sagt. Hun er deres flytebrygge. I mange år jobbet hun på et ortopedisk

verksted i Kristiansand hvor hun tilpasset brystproteser for brystkreftopererte kvinner, for hun flyttet til svigerfarens barndomshjem på Toten. Men det var ikke før hun møtte en homofil mann i nærmiljøet at hun forsto hva de neste åra skulle brukes på.

- Han var overbevist om at jeg jobbet med transer, jeg drev jo med brystproteser og farge og stil. Da smakk det rundt i hodet på meg. Jeg kom på en transperson jeg hadde møtt i klesbutikken som 17-åring, en som hadde lurt på om han så pen ut i kjolen han prøvde. Vi så på hverandre i speilet, jeg sa han var fin, men la merke til ekspeditrisen som ikke greide å gjøre noe fordi hun bare lo og jo, og det syntes jeg var så dumt, for hvis mannen ville gå i kjole, hvorfor skulle han ikke få lov til å gjøre det?

I 1997 havnet Marion på det første av sine mange hemmelige møter i Oslo. 28 personer i et lukket rom i en sidegate til Karl Johan. Alle mannfolk, alle nervevrak. De hadde kommet seg inn ved å knukke en spesielt dørbankeløse.

- Hvorfor var møtene så hemmelige?

- Fordi det var farlig. Marion forteller om et miljø med så mye frykt, skam og angst at ikke en sjel kom kjørende. De måtte unngå at noen sjekket registreringskiltene på bilene. Det var strenge regler, det var blant annet ulovlig å nevne sine dåpgitte mannsnavn, sine yrker og bosteder.

«Jeg er 165 prosent hetero.»

Normann Natasja Wattum (52)

Stein fjerner skjegget: - Jeg selger jo ditten og datten, men det usynlige jeg gjør, samtalene, å bli med på butikken, til psykolog, dra på teater, å hjelpe dem over kneika - det er det jeg egentlig gjør, sier Stensveens Marion Amntzen.

Åpne dører: Marion og mannen Harald Sundby (rød skjorte) lar folk være som de er. - Det er mye skam og angst knyttet til transemiljøet. En gammel mann brukte å sette fra seg dametingene sine i forvaring her i huset, slik at familien ikke skulle finne det om han skulle dø på reisen.

Pupp og parykk: Stensveen selger mange brystprotoser til norske menn hvert år.

«Å kjenne på sola»: Normann (i rød kåpe) er for aller besøk av flest transer, er Normann veldig nervøs.

første gang ute blant folk som Natasja på dagligvarebutikken i nærmiljøet sitt. Selv om Kiwi på Kapp sannsynligvis er den butikken i Norge som får

«Vanligvis sitter jeg hjemme alene. Jeg har sneket meg langs gulvlistene, jeg holder gardinene trukket for mens jeg er livredd for at det skal ringe på døra.»

Normann Natasja Wattum

► - Jeg ble litt sjokkert. For dette var jo voksne menn, men de var så fryktelig redd. Jeg hadde etter hvert mange samtaler om selvmord og selvskadning, om deres angst for familiens reaksjon og for at verden skulle få vite hvem de egentlig var, sier Marion.

Selv om en av de aller eldste i foreningen sa at «det er ingen som transer om sommeren», inviterte Marion til hagefest på Toten i juni 1998. En etter en kom de. Minne-trakk på seg doble nylonstrømpbukser, så de skulle slippe å komme tilbake fra «forretningsturen» glattbarbert. De satt i skyggen, så de ikke skulle få stroppestekle over skuldrene etter kjølene.

- En av mennene begynte å gråte da han lukket på de store hvite rosene i hagen, for første gang utendørs som kvinne. Det var en enorm fysisk reaksjon på den psykiske opplevelsen.

- Ja, det er det vi kaller å *kjenne på sola*, å være seg selv, sier Normann.

Normann ønsker å leve et trygt og åpent liv, ikke et ensomt. Slik det etter hvert har blitt.

- Å komme hit handler om å være Natasja sammen med andre. Vanligvis sitter jeg hjemme alene. Jeg har sneket meg langs gulvlistene, jeg holder gardinene trukket for mens jeg er livredd for at det skal ringe på døra.

Jeg føler jeg har øyne rundt hele hodet og antenner både foran og bak, så jeg kjenner meg ikke trygg i mitt eget hjem. Det blir jo et sirkus noen ganger når det kommer uanmeldt besøk og jeg må fly rundt på desperat letting etter noen reservelær i hjørnene mens jeg river av meg parykk og greier.

Normann sitter hele tiden med føttene pent i kryss mens han snakker. Men med de tunge jobbklærne, og sine grove maskuline trekk er *kjønnsuttrykk* hans nå «mann». Men når han etter hvert får av seg snekkerbuksa og hopper i det korte ulskjortet han har med seg, når han får litt rouge i ansiktet og plasserer den halvlange lyse-brune parykken på hodet, da beveger han kroppen annerledes. Kanskje er han det ikke bevisst, men ryggen er rakere. Han trækker lettere over gulvet. Og det er slik han vil bære seg. Han vil være feminin, hele tida.

- Da ungdomne mine var spedbarn prøvde jeg å minne dem med brystprotese mine. Jeg har til og med vært gravid, jeg, sier Normann og skuler usikker bort på Marion.

- Du laget deg en mage, ja, det er ikke uvanlig i det hele tatt, du er ikke den første som sier det, sier hun.

- Tsjoo, sier Normann og tørker liksomsvette av panna.

Normann bygde hus på 70-tallet. Hadde et stort nettverk og mange gode kompisar. Han pendlet til Oslo, jobbet mye overtid for å fø sine tre små sønner. Kona

jobbet i helgene, og tidlig en morgen tok han altså på seg feil undertøy.

- Jeg tror jeg nett og slett vokste ut av mannsrollen. Jeg orket ikke mer, og fant nok et eller annet inne i meg som kanskje alltid har vært der. Så etter den trusehendelsen var ikke prosessen til å stoppe.

En sommer kludde han seg i badedrakt da han og unge-ne dro på svømmetur i elva. Han brukte kondomer fylt med vann for å etterlike pupper. Erteposer, sokker også. Bestilte kjoler og undertøy gjennom Ellos-katalogen. I dag tar han aldri av seg brystene. De står der. Rett ut under joggegenseren. Han sover med protese, jobber med dem, treffer kunder med dem. Den eneste gangen han har tatt dem av var da han lena igjen i bilen for et jobbintervju.

- Dagen etter begynte jeg å arbeide, da var puppene på igjen. Det var ingen som sa noe. Det ble fortiet.

Tær krollen i ulsokker under spisebordet. Vedovnen fra 1800-tallet brenner på lårene. Det begynner å bli ettermiddag. Grønnsaksuppe blir servert, så kommer en svensk vind inn døra.

- Hallååå!

Det er Sara Lund, eller Claes Schmidt, som han også kalles. Rikskjendis i nabolandet og foredragsholder i

Norge. I dag står Claes, eller Sara-Claes, såpass fjellstøtt i både dressko og stiletter, at du aldri ville trodd dette en gang var en mann som kastet søppeposer med brukte strømpebukser i skjul for sin kone, en mann så redd for å vise seg fram som kvinne at han nesten ikke fikk puste.

Claes hiver seg ned på enden av spisebordet, slår hendene sine sammen over hjemmelaget jordbærstrytøtt og sier:

- Tenk på en japaner.
- Ok ...
- Tenker du på en kvinne?
- Nei.
- En handikappet person?
- Nei.
- Et barn?
- Nei.
- Hvem tenker du på da?
- En straight mann på cirka 35 år med kamera rundt halsen.
- Nettopp. Det normale. Normen. Det er bare fire prosent av oss som lever opp til å være en hvit mann, hetero, middelaldrende og uten skavanker. Det er *normen* transpersoner sliter med. Fordi normen definerer, men hvem bestemmer normen? Det blir vi, de andre 96 prosent, som ender opp som de merkelige, det er ikke de som

synes at vi er merkelige som er de merkelige! Har du tenkt på det?

Marion mener det er like vanlig å være en transperson som å være homofil eller lesbisk.

- Likevel, menn i dameklær er ikke veldig vanlig, så det vil jo være uvanlig?

- Problemet er ikke at jeg er uvanlig, det er at du er uvannt. Istedenfor at du sier: «Oi, det der er jeg veldig uvannt med», sier du: «Det der er veldig uvanlig». Folk sier: «Jeg er normal, jeg har ingen fordommer, men DU,

er du unormal». Jeg er ikke unormal bare fordi du aldri har møtt meg før.

- Det er jättepositivt at de på bygda sniker bak gardinene og følger med, men de er ikke nysgjerrige nok. Fordi, fortsatt reagerer vi på en av to måter når vi møter en «unormal» person. Enten med redsel, eller med mistenksomhet. De sier: «Hva er det nå som foregår, er han homofil, skal han lure oss, skal han ut og spekke opp menn, skal han skifte kjønn?». Hvorfor ikke si: «En mann med kvinnekår? Hm. Interessant». Gå bort, si: «Hei, hva er klokka? Hvem er du for en?», istedenfor å hviske dere imellom: «Hva er det der? En mann? Er det en mann? Visst er det det!», og hvis det er det, hva så?

Claes sin kone Anita trodde han var utro da hun kjente kvinneparfyme på puta hans. I dag sier hun at dersom hun kunne velge mellom å være gift med en trans og en ikke-trans, ville hun valgt en transperson. For da får hun være sammen med et *meneske*. Ikke bare en kvinne, eller bare en mann.

- Du ser mest ut som en mann i dag, er du Claes nå da?

- Jeg er alltid Claes.

- Når er du Sara?

- Jeg er alltid Claes og Sara.

- Men du er kledd som Claes i dag?

Stensveen ressursenter for transpersoner

Et privat foretak som startet i 1997. Dette er et fristed hvor transpersoner av begge kjønn får hjelp til å leve det livet de ønsker.

Marion Arntzen får seks til åtte telefoner hver dag fra transpersoner over hele landet som ønsker hjelp. Hun tilbyr blant annet profesjonell hjelp fra psykioterapeut Anne Lande, shoppingassistanse, «bli ny-dag» og permanent hårreduksjon. Her arrangeres diverse kurs og foredrag og man får kjøpt brystprotoser, parykker og penski i størrelse 47.

Senteret samarbeider blant annet med FTP-Norge (transvestittenes egen organisasjon), LLH og Harry Benjamin Ressursenter (HBR).

På nett: www.stensveen.no

Transpersoner

Transpersoner er et politisk samlebegrep som vanligvis gjelder individer hvor kjønnsidentitet og/eller kjønnsuttrykk helt eller delvis skiller seg fra normen for det kjønn som ble registrert ved fødselen. Uttrykket sier ingenting om personens seksuelle legning.

En transeksuell person opplever å være av «motsatt» kjønn sammenliknet med sitt biologiske kjønn. Er ikke lenger betegnet som en medisinsk diagnose, men er en måte å identifisere seg på.

Transvestitt er noen som av og til kler seg i det «motsatte kjønnets» klær og rolle for å føle seg vel.

Hver tirsdag i åtte ukre framover sender NRK2 serien «Jentene på Toten». Her blir du bedre kjent med ti transpersoner fra hele landet.

«Problemet er ikke at jeg er uvanlig, det er at du er uvannt.»

Sara Lund/Claes Schmidt

«Han ville aldri se meg i dameklær. Jeg mistet min beste venn der og da.»

Normann Natasja Wattum

- Ja, men jeg bruker mer eller mindre de samme klærne som Sara.
- Sara-Claes vil ikke gjøre det enkelt. Med god grunn. Han er jo begge navnene, det er bare tøy og sminke som skiller identiteten utad, ikke personligheten. Stemmen forandrer seg ikke, ikke humoren eller sinnet heller.
- Ok, men i dag har du ikke sminke på deg, så hva gjør du den morgenen vil stå opp og se ut som Claes og ikke Sara?
- Hva styrer hva du skal ha på deg?
- Hvor travelt jeg har det om morgenen.
- Ja, så når jeg er trett, da kjenner jeg at jeg ikke orker ta fram Sara. Du har lært at kjønn er enten gutt, eller jente, ikke sant, men det finnes 17 kjønn. Det fins XY og XX. Men også XXY, YXX, YXY og XXXYX og så videre.

Ting har blitt hvistekt og tisket langs husveggen i Normanns nabolag i mange tiår, men ingen av hans kolleger, naboer eller familiemedlemmer har noensinne pratet om det de har sett. Ikke med ham i alle fall. Ingen har gått bort og sagt: «Hei! Hvorfor har du pupper?», eller: «Hvordan har du det, egentlig?». Det kunne vært hyggelig, men Normann har heller aldri ønsket å dra fram en megafon for å proklamere for bygda hva han føler. Men om noen hadde spurt, da ville han gledelig fortalt om Natasja.

- I begynnelsen gikk jeg med krokett rygg og løse klær, men jeg var nok ikke så flink til å gjemme meg som jeg trodde jeg var ... Jeg vil ikke presse noe skammelig på folk, jeg har fått et par advarsler.

- Fra hvem?

- En sjef sa for mange år siden at «hvis du ikke gir deg med de puppegreiene, så har du ikke behov for jobb».

Normann fjernet dem aldri, og hørte heller ikke mer. Ekskoma la selvfølgelig også merke til mennens nye oppførsel.

- Hun godtok det bare. Sa aldri noe.
- Mange forventer at mannen skal snakke om det. Men de tenker: Hvordan skal jeg få sagt dette uten å bli avvist? Det er det vi alle er redd for, å miste mennesker. Det er utrolig tøft å risikere. Derfor skjer det ofte at ingen tar opp temaet, sier Marion.
- Normann har gått en forsiktig vei, fra å være seg selv bare nede i kjelleren, for så noen år etter å gå til postkassa, noen år etter der igjen, til butikken. Likevel, han har mistet sine nærmeste.
- Jeg husker da jeg danset med ei venninne på julebord. «Normann, bruker du BHP?» sa hun. «Åh oh, avslørt», tenkte jeg. Så smilte hun.
- Verre gikk det med bestekompisen han hadde hatt utallige mopedturer og fisketurer sammen med, pratet om jenter med, drukket øl med.
- Det skjedde vel tre år etter at jeg først oppdaget Natasja. Vi satt ute og spiste middag, da han sa at det var greit at jeg var slik jeg var, men, sa han, mens han nesten holdt en pekefinger i været, han ville aldri se meg i dameklær. Jeg mistet min beste venn der og da.
- Ikke fordi kompisen aldri ville se ham igjen, men fordi Normann ble så paff at han sa opp hele vennskapet før vennskapet sa opp ham.
- I dag har jeg ingen igjen. Det er nok ikke fordi ingen vil være sammen med meg, men fordi jeg har trukket meg tilbake av frykt for å bli avvist.
- Hva er det dere skammer dere for?

Som porno: På «samtalerommet» finner Stein fram den rosa Det er omtrent det samme som å sette på en pornofilm, sier han.

beautyboksen sin. Han skal vise seg som Camilla. For ham går ikke følelsene dypere enn selve klærne. - De pirrer meg, han.

- At det er feil, at vi er feil, sier Stein.
- Hvorfor ikke gi fingeren til hva folk synes?
- Jo, det er enkelt i teorien, men si det til hjernen min, da. Det er ikke lett.
- Vi konstruerer nok mye selv også. Jeg husker et transetreff i Sverige. Jeg hadde pyntet meg så fint, men da jeg gikk ut på gata var det ingen som så på meg i det hele tatt. Jeg ble så skuffet! sier Normann.
- Mange tror verden skal eksplodere når de viser seg offentlig for første gang. Når det viser seg at det ikke er så ille, blir den slitsomme angsten de har båret på i så mange år lettere, men samtidig vil de at folk skal se dem.
- Minst av alt vil jeg være usynlig.

- Det har tatt hele dagen**, men nå har Normann bestemt seg. Han skal for aller første gang gå på butikken i nærmiljøet som Natasja. Selv om Kiwi på Kapp sannsynligvis er den butikken i Norge som får besøk av flest transer, er Normann nervøs.
- Her, ta på deg kåpa mi, sier Marion.
 - Lykke til!
 - Thank you.
 - Vi kjører de 100 meterne til butikken. På veien ser han seg nøye i sladrespeilet, han holder opp en papirbit fra en toalettrull, den blir farget rød. Ikke fra retting av leppestiften, men av friskt blod etter en litt for rask skjeggbarbering.
 - Opel Rauffoss Elektro! sier han idet han oppdager en hvit varebil som står utenfor på parkeringsplassen. Folk han mulig kjenner.
 - Uff, finnes det ingen lageringgang her?
 - Normann går inn gjennom skyvedøra, tviholder på den grønne handlekurven. Han nynner, som om han gjør noe mistenkelig, som om det kan gjøre han litt usynlig, bare litt. Han ser etter blikk. Moter ingen. Ingen skeptiske i alle fall.
 - Dette går da veldig bra, sier han når han kommer til kassa for å betale melk og brød.
 - Enda et steg er tatt.
 - Dette vil jeg gjøre mer!

magsinet@dagbladet.no

...BEHØVER INGEN SLÅSS OM Plassen

Vei, priser pr. 01.01.2010 lev. Bertel O. Steen Drømmen, inkl. leveringskostn. og frakt. Drivstoff-forbruk i bløndet kjøring fra 0,51 l/mil. CO2 utslipp fra 135 g/km. 3 års/100.000 km garanti (etter forbrukeroppstøven er det en lengstefrist

PEUGEOT 5008 - MYE MER ENN EN STASJONVOGN

Vi vet at mange vil ha en familiebil med mer plass enn en stasjonsvogn. Nye Peugeot 5008 kan du få med 5 eller 7 komfortable seter hvor alle boksene enkelt kan legges helt flatt. Selv med 5 seter i bruk har du mer bagasjeplass enn i de fleste stasjonsvogner. Kjøreegenskaper av ypperste Peugeot-klasse, ergonomisk utformet fører plass, intelligent traction control og mulighet for avansert utstyr som Head-Up display bringer kjøre-gleden til nye høyder. Opplev den nye Peugeot 5008 hos din nærmeste forhandler eller på peugeotkampanje.no/5008. Pris fra kr 308 800.-.

NYHET PEUGEOT 5008

NÅR DU VIL HA MED BÅDE DINE OG MINE...

for reklamasjon på 5 år. Forbehold om trykkfeil. Bildet er illustrasjon. Foto og utstyr kan avvike. Importør: Bertel O. Steen AS

www.peugeot.no

